

Besedina H. O., postgraduate Faculty of Philosophy,
Taras Shevchenko national university of Kyiv
(Ukraine, Kyiv), anna137besedina@gmail.com

**The contribution of theory of L. Thevenot L. Boltanski
«sociology of the cities» in the critical rethinking of practices
oriented approaches to the study of social phenomena**

Over the past few decades, social-philosophical thought has undergone changes that have led to a revision of most approaches to the study of social phenomena and the place of man in society. The key role in these changes has played in the direction of research, which is called the theory of practice. The complexity of the study of these theories lies in their heterogeneity and interdisciplinary position, which causes a certain number of problems. Within this practice-oriented direction, there is not even a single approach to defining the concept of practice.

The article will consider the main concepts of «sociology of the cities» or as they call it the «sociology of justification» by French sociologists Luc Boltanski and Lauren Thevenot. According to researchers, the theory of practices albeit useful in the social sciences but in their advanced version, they are not able to give a full assessment of our interaction with the world. Sociologists believe that human activity is a rather complex process, for the analysis of which one must take into account intentions, moral settings, valuations, value orientations, plans of individuals and communities. In practice-oriented approaches, in particular in the approach of Pierre Bourdieu, usually does not take into account the fact that actors are able to generalize, discuss common problems and argue their position in terms of commonly accepted value guidelines and rules, act together with others.

In view of this, Boltanski and Thevenot offer a more effective approach to the study of society, called «sociology of the cities». Sociologists aspire to restore the connection of sociology with the moral and political philosophy. They aim to show that the problem of justice is important not only for theoretical philosophy but also for sociology. Ordinary people in everyday life are also eager to come to an agreement in daily practices. In their research of Boltanski and Thevenot, found that there is a sufficiently large variety in the principles of assessment and the form of achieving a fair agreement.

Keywords: Lauren Thevenot, Luc Boltanski, «sociology of the cities», «practices», the theory of multiple modes of engagement, the common good, regime of justification.

* * *

УДК 130.2

Орищенко Н. О.,
аспірантка кафедри теорії культури та філософії
науки, Харківський національний університет
ім. В. Н. Каразіна (Україна, Харків),
Natalyaor@ukr.net

**ОБРАЗ БЕАТРИЧЕ
в «БОЖЕСТВЕННІЙ КОМЕДІЇ»
ДАНТЕ АЛІГ'ЄРІ**

Досліджено значення образу Беатриче в «Божественній комедії» Данте Аліг'єрі як основного конструюючого елементу, що бере на себе роль Іншого та формує уявлення про сприйняття жінки в період європейського Проторенесансу. Розглянуто відмінності бачення та репрезентації жіночого образу представниками поетичного стилю «Dolce stil nuovo» та Данте. Мета дослідження полягає в аналізі образу Беатриче як одного із центральних жіночих образів поеми та висвітленні таких феноменів як Зустріч з Іншим та Погляд, яким надається значення поворотного моменту в трансформації світоглядної Моделі, представлені Данте. В статті використано структурно-психоаналітичну методологію Ж. Лакана та філософсько-богословську теорію італійського вченого Ф. Нембріні. Робиться висновок, що саме Беатриче, вміщуючи в себе символічний та сакральний зміст, приймає на себе функції того Іншого, що здатний змінити як світоглядні орієнтири так і включити об'єкт, що з ним взаємодіє у сакральний простір.

Ключові слова: Беатриче, Данте, «Божественна комедія», Зустріч, Інший.

Значення Данте в світовій культурі, важко переоцінити, адже йому вдалося створити перший поетичний жіночий образ, котрий, проіснувавши більше семисот років, не втратив своєї актуальності, залишаючись «на слуху» в літературі і мистецтві, зайнявши чітку позицію символічного об'єкта, що увібрав в себе сукупність ціннісних, культурних та етичних смислів. Саме Данте стоїть біля витоків філософської культури доби Відродження, як останній поет середньовіччя і разом з тим перший поет Нового Часу. Разом з тим, образ Беатриче є досить складним для аналізу, адже дослідники, беручи до уваги традиції

ідеалізації в куртуазній культурі, досі ставлять під сумнів реальність її існування. Саме тому в статті проаналізовано основні теорії та концепції, стосовно досліджено образу Беатриче, а саме розглянуто точку зору Е. Ауербаха, Ф. Нембріні, О. Седакової та застосовано методологію структурного психоаналізу Ж. Лакана.

Народившись в 1265 році і провівши дитячі та молоді роки у Флоренції, Данте Аліг'єрі, рано познайомився з античним літературним надбанням та сучасними йому поетичними творами. Його зацікавленість філософією, схоластикою, теологією, астрономією та астрологією, в подальшому вплинула на специфіку його поетичної системи, та дала змогу створити унікальну Модель всесвіту, в котрій відобразилась сучасна йому реальність та світоглядні аспекти. В ранній творчості поета простежується поєднання впливу куртуазної культури і флорентійської поетичної школи «Dolce stil nuovo», що відрізнялась стилістичною вишуканістю, алегоризмом, філософічністю, поклонінням коханню, тощо.

Найбільш повно новаторські мотиви в творчості Данте простежуються в створенні образу Беатриче, котрий вміщує в себе основні цінності Данте, його прагнення, бачення світу і уявлення про життєвий шлях людини. Беатриче є символічним означенням місця жінки, як об'єкта кохання, і суб'єкта закоханості, в самовизначенні людини епохи Середньовіччя. Саме її можна вважати тим основоположним жіночим образом, який структурує і репрезентує уявлення про жінку того періоду, і подальших культурних епох. На першому місці, таким чином, опиняється Жінка і любов до неї. Але любов не виключно платонічна, куртуазна, а зовсім інша: «Любовь, любитъ велящая любимым...». Це любов, що веде Данте до світла, від неба до неба. Недосяжність його метафізичного Бажання, зумовлена не земними перешкодами, а втручанням смерті, що змушує його створювати нову реальність, переносити Зустріч в символічний простір, в якому стало б можливим продовження стосунків. На думку Ж. Лакана, таке Бажання, спрямовується на «бажання бажання»: прагнення визнання свого власного бажання, що дозволить людині конституюватись в якості Суб'єкта [7]. Він вважає, що бажання – це завжди відчужена конструкція, яка виникає як конструкція символічного, «втраченого» в реальності Об'єкта. Тобто, на його думку, бажання є чимось, що фундаментально відсутнє [6]. Таким чином, бажання виникає як бажання іншого не тому, що інший має ключ до бажаного об'єкта, а тому, що за бажанням якогось суб'єкта, не залежно від того, предмет це чи людина, приховується бажання бути визнаним іншим. На відміну від потреби, бажання постійно відхиляється, маючи досить ексцентричний характер, що проявляється в тому, що апелюючи до реального, воно може задовольнятися ілюзорним задоволенням. Разом з тим, воно впливає на уявний порядок суб'єкта, приводячи в рух символічний ланцюжок означуваних і запускаючи всі мовленнєві акти, включаючи і мовчання. Тобто, бажання рухає всіма свідомими та підсвідомими процесами та уявленнями [7]. Проводячи аналогію з Беатриче, ми можемо побачити, що для Данте вона перестає бути виключно померлою коханою, вона продовжує

залишатися об'єктом бажання, котрий наповнює сенсом його існування. Саме Бажання *іншого* є рушійною силою на його шляху до Бога, сублімуючи всі його прагнення в собі. Тут спрацьовує один з основних, на думку Ж. Лакана, принципів функціонування Бажання – Заборона. Саме якщо об'єкт є недосяжним, він має змогу безкінечно бути метою існування суб'єкта, його прагнень. Таким чином, суб'єкт отримує задоволення від бажання завдяки не досягненню якоїсь мети, а шляхом повторюваності руху по замкненому символічному ланцюжку. Об'єкт–Причина бажання в Іншому, з яким ототожнюється суб'єкт, заповнює недостачу, являючи собою *Порожнечу*, навколо якої вибудовується *бажання*, в той час, як уявний елемент, котрий приховує цю порожнечу, заповнює її настільки, що вона перестає бути видимою.

Варто звернути увагу, на те, що образ Беатріче, позбавлений такої яскраво вираженої динаміки, яка властива іншим персонажам і не тяжіє до надлишкового драматизму. В цьому образі відсутній пошук типовості і прагнення до максимальної реалістичності. Проте, відразу помітно, що автор саме до цього образу ставиться з особливою Любов'ю, котра породжує *прагнення* і *бажання*. Протягом всього шляху до Бога, Данте все більше сповнюється прагненням сказати про неї такі слова, які ніколи ще не звучали на адресу жінки [5].

На думку Е. Ауербаха, кохання до Беатріче будучи вирішальним досвідом для Данте, знімало питання стосовно того, ким насправді була Беатріче в реальному житті. Будучи алегорією містичної мудрості, вона зберегла в собі стільки реального і особистісного, що все ж залишилась людським, жіночим образом [1, с. 62–63], кохання до якого не суперечить але і не співвідноситься з традиційним уявленням про шлюб, а скоріше відповідає тому служінню, котре було яскраво продемонстроване в куртуазному культі Прекрасної Дами. Проте, таке служіння має низку відмінностей від куртуазної манери, котра містить в собі певну пародійність, відносно суто васальних ритуалів. Е. Ауербах зазначає, що новизна Беатріче, яка відрізняє її від Дами Трубадурів і античних міфів – полягає в присутності в ній чогось більш християнського, ніж просте загравання зі святістю [1, с. 66].

Слід зазначити, що практично всі поети «Солодкого нового стилю» мали містичних коханих, з якими вони переживали різноманітні любовні пригоди, котрі приносили їм просвітлення та визначали їхнє внутрішнє та зовнішнє життя. Данте ж представив ці езотеричні події так, що вони сприймаються як абсолютна реальність. Створюється враження візіонерського досвіду, де досконалість перетворюється в чуттєвий образ, а всі події, гуртуючись навколо цього образу, загрожують постійною втраатою, зникненням, але не містичним, а цілком осяжним. Крім того, постійно присутнє враження кінцевого розриву, котрий виявляється в подальшому обіцянкою справжнього поєднання або надією на це [1, с. 63–65].

Міра краси Беатріче – міра дистанції відносно Центру і зростання швидкості наближення до нього. Тому, сама пам'ять про неї є актом мудрості, а забуття – загибеллю і безумством. Як образ Істини, Беатріче не лише не протиставлялась церковним істинам, але і, навпаки, приваблює до них, продовжуючи «рух вниз»,

що починається із самого верху, беручи свій початок від Богородиці, і через посередництво Лючії, передаючись Беатріче, пробуджує і дарує Данте шлях вгору [9]. Тому шлях Данте до Беатріче, можна розуміти як символічну подорож кожного християнина від чуттєвого до істинного [1, с. 109].

Важливим концептом, що можна виокремити в «Божественній комедії» є феномен Зустрічі, як поворотного моменту в житті Данте [3]. Цей момент *зустрічі*, котрий повторювався з інтервалом у дев'ять років, є показовим в рамках творчості Данте, адже він демонструє специфічність бачення поета, відмінності його інтерпретації та подачі символічного матеріалу. Якщо порівняти даний опис *Зустрічі* з Дамою у Данте і Г. Гвінцеллі, то стає зрозумілим, що він різниться не лише стилем передачі, а значно глибшими первопричинами. Так, наприклад, Данте, описуючи зустріч, обмежується зображенням того, як Беатріче ввічливо кланяється йому і йде далі [1, с. 37]. Здається, що він говорить не про те що відбувається з ним в даний момент, а *здає*, демонструючи відновлення першопочаткового мотиву як події, що відбулася в теперішньому. Беатріче з'являється, кланяється, і всі замовкають і не наважуються подивитися їй в обличчя. І лише коли вона пройшла повз – виникає образне порівняння, природно породжене *прикутістю погляду*. Тобто, в момент зустрічі відбувається трансформація темпорально–просторових меж, вони втрачають свої реальні властивості, набуваючи нового звучання: присутність Беатріче повністю змінює не лише життя, але і його внутрішнє наповнення. Г. Гвінцеллі же в своєму описі, переважаному чисельними порівняннями, теж акцентує увагу на темі *привітання*, котре правда виступає скоріше не як Подія, а як зареєстрований факт, який викликає у нього сильні враження [1, с. 37].

Важливим явищем в даному контексті, є *Посмішка*, адже даруючи поетові своє рятівне вітання, Беатріче посміхається йому, породжуючи в ньому передчуття можливості бути причетним до сакрального і запускаючи механізм Бажання, набуваючи таким чином статусу Іншого. Спираючись на концепцію Ф. Нембріні, можна говорити про те, що її посмішка – це *посмішка* Бога. Вчений називає цей момент «*Втіленням*», вважаючи його явищем, котре може відбутися в житті будь–кого [11]. І вже в розділі «Рай» Данте відкривається справжня таємниця цієї посмішки: «...*так сила її перемагає мою природу*». Тобто, кожного разу, коли Беатріче посміхається, Данте здійснює черговий підйом над своєю людською природою [9]. Тобто, Беатріче займає позицію Іншого, котрий конструює свідомість суб'єкта відносно, спонукаючи його на зміни, дії, самоусвідомлення і самоосягнення, модулюючи і перетворюючи його власне Я.

Розглядаючи символічний, глибинний зміст феномену зустрічі, Ф. Нембріні зазначає, що в зустрічі між людьми може відбутися розкриття Таємниці, адже йти на зустріч – це таємниця Бога, це подія, що містить в собі водночас і взаємовідносини, і кохання і пізнання [11]. Зустріч з Беатріче – це зустріч з Іншим, але, беручи до уваги запропоновану Ж. Лаканом структурно–аналітичну концепцію, Прекрасна Дама в куртуазному культі водночас являла собою *Порожнечу*, котра

наповнювалась нормуючими смислами, Беатріче, в очах Данте, являє собою наповненість Божественним, зустріч з якою є сходиною до Бога.

Пояснюючи момент зустрічі та посмішки, Х. Л. Борхес наводить приклади інтерпретацій даних категорій. Так, наприклад, алегористи говорять, що за допомогою Розуму, втіленого в образі Вергілія, Данте досягає Віри, за допомогою Віри (Беатріче), він досягає Бога, після чого йому вже не потрібні посередники, адже шлях пізнання і богоосягнення пройдено ним до кінця. Проте існують й інші точки зору, в яких посмішка та погляд Беатріче сприймається як знак схвалення (Ф. Террак), або ж як остання демонстрація кохання (Л. Пьєстроно і Казіні). Озаною в своїй роботі «Данте і католицька філософія», написаній в 1895 році, вважає, що апофеоз Беатріче був первинною темою «Божественної комедії». Гвідо Віталі, в свою чергу, говорить про те, що вся книга наводить на роздуми про те, що метою автора під час написання «Раю» було створення царства (поетичного та символічного), для своєї Дами. Проте сам Х. Л. Борхес вважає, що повністю вся книга, а не окремі фрагменти, була створена задля того, щоб вставити туди зустріч із втраченою Беатріче, адже в основі всіх сюжетів, алегорій та символів знаходиться саме її присутність, посмішка, все це символічне дійство існує насамперед завдяки їй [2].

Важливим є той факт, що під час подорожі в своїй видіннях, центральне місце для поета займає момент очікування зустрічі, очікування можливості *Побачити*, або ж змоги вловити її *Погляд*, який надає подорожі значно більшої чіткості і напруги [1, с. 46]. Погляд є визначальною категорією в теорії Ф. Нембріні, котрий зазначає, що дивитися, віднаходячи Таємницю у всіх речах, і відновлюючи їх достоїнство, є основною умовою святості. Беатріче так пояснює своє рішення спуститися до Данте: «... я зійшла в Пекло із Раю, тому, що я хочу повернутися в Рай» [4]. Тобто, мається на увазі, що коли вона відчуває страждання Данте і загрозу, рай втрачає для неї властивості Раю, як місця спокою і радості. Сльози співчуття є маркером спуску, свідченням того, що поки фактор страждання і небезпеки не зникнуть, до Неї не повернеться відчуття Раю [10]. Тому, своєю присутністю, своїм всепрощаючим поглядом, вона хоче допомогти йому і собі повернутися в Рай і побачити Бога. Але слід зазначити, що Беатріче не сама відчула біль Данте, а через Лючіо, котрий про це повідомила Мадонна. Саме Мадонна – центр, серце, відчуття тіла Христового. Лише через Неї всі решта можуть відчувати чиєсь страждання [11].

Підводячи підсумки, варто зазначити, що Беатріче – це образ, що втілює в собі водночас земну і небесну досконалість, від якої Данте відійшов після її смерті. Відсутність її самої та її Погляду поруч, змусили поета втратити причетність до істинності, яку він міг пізнати лише через Неї. Категорія Погляду, виокремлена Ф. Нембріні перетворює Беатріче на символічний, концептуальний конструкт, через який ретранслюється Погляд Бога, вищої сутності. Вона, втративши свою реальність, є втіленням всього Жіночного, Іншого, через яке стає можливим трансформація свідомості того, на кого буде звернений її *погляд*, котрий має змогу перетворити людину у щось значно більше, «Над-людину». На думку Ф. Нембріні, саме через погляд

Іншого, людина зустрічає Бога, а отже, радикально переосмислює власну життєву модель. Таким чином, авторству Данте належить створення такого жіночого образу, який максимально міг вмістити в себе основні символічні та культурні змісти, характерні для перехідного періоду Проторенесансу. Займаючи місце Іншого і посередника між земним світом і божественним, Беатріче являє собою унікальну концептуальну єдність смислотворчих процесів, реалізуючи в собі земну і небесну здатність до перетворення всього, що її оточення, адже в її силах стає змінити духовну природу людини, відкривши їй божественну сутність її єства. Так, Беатріче є тим Іншим, котрий не прив'язаний до певної епохи чи простору: будучи своєрідною ідеєю вона може реалізуватись в будь-якій земній жінці, погляд якої отримує змогу вмістити в себе силу трансцендентного перетворення.

Список використаних джерел

1. Ауэрбах Э. Данте – поэт земного мира / Э. Ауэрбах / Пер. с нем. – М.: «Российская политическая энциклопедия» (РОССПЭН), 2004. – 208 с. – (Серия «Книга света»).
2. Борхес Х. Л. Девять эссе о Данте [Электронный ресурс] / Х. Л. Борхес. – Режим доступа: <http://philosophy.ru/library/vopros/07.html>
3. Дали Н. Данте и Новая жизнь [Электронный ресурс] / Н. Дали. – Режим доступа: http://www.litsovet.ru/index.php/material.read?material_id=222802.
4. Данте А. Божественная комедия [Электронный ресурс] / А. Данте. – Режим доступа: http://modernlib.ru/books/aligeri_dante/bozhestvennaya_komediya/read/.
5. Дживилегов А. К. Данте Алигери. Жизнь и творчество [Электронный ресурс] / А. К. Дживилегов. – Режим доступа: http://az.lib.ru/d/dzhiwelegov_a_k/text_0090.shtml
6. Лакан Ж. Семинары. Книга 2: «Я» в теории Фрейда и в технике психоанализа (1954/55). – М.: Гнозис/Логос, 1999. – 520 с.
7. Лакан Ж. Семинары. Книга 7. Этика психоанализа (1959–1960). Ред. Жака–Алена Миллера. – М.: Гнозис/Логос, 2006. – 416 с.
8. Мережковский Д. С. Данте [Электронный ресурс] / Д. С. Мережковский. – Режим доступа: http://www.gramotey.com/?open_file=1269080769#TOC_idm139652751673696.
9. Седакова О. Беатриче, Лаура, Лара: прощание с проводницей [Электронный ресурс] / О. Седакова. – Режим доступа: <http://www.olgasedakova.com/Poetica/231>.
10. Nembrini F. Paradiso / El Dante. – 1 электрон, опт. диск (DVD–VIDEO).
11. Nembrini F. Vita Nova / El Dante. – 1 электрон, опт. диск (DVD–VIDEO).

References

1. Auierbah Je. Dante – poet zemnogo mira / Je. Auierbah / Per. s nem. – М.: «Rossijskaja politicheskaja jenciklopedija» (ROSSPJeN), 2004. – 208 s. – (Serija «Kniga sveta»).
2. Borhes H. L. Devjat' jesse o Dante [Jelektronnyj resurs] / H. L. Borhes. – Rezhim dostupa: <http://philosophy.ru/library/vopros/07.html>
3. Dali N. Dante i Novaja zhizn' [Jelektronnyj resurs] / N. Dali. – Rezhim dostupa: http://www.litsovet.ru/index.php/material.read?material_id=222802.
4. Dante A. Bozhestvennaja komedija [Jelektronnyj resurs] / A. Dante. – Rezhim dostupa: http://modernlib.ru/books/aligeri_dante/bozhestvennaya_komediya/read/.
5. Dzhivelegov A. K. Dante Aligieri. Zhizn' i tvorcestvo [Jelektronnyj resurs] / A. K. Dzhivelegov. – Rezhim dostupa: http://az.lib.ru/d/dzhiwelegov_a_k/text_0090.shtml
6. Lakan Zh. Seminary. Kniga 2: «Ja» v teorii Frejda i v tehnikе psihoanaliza (1954/55). – М.: Gnozis/Logos, 1999. – 520 s.
7. Lakan Zh. Seminary. Kniga 7. Jetika psihoanaliza (1959–1960). Red. Zhaka–Aljena Millera. – М.: Gnozis/Logos, 2006. – 416 s.
8. Merezkovskij D. S. Dante [Jelektronnyj resurs] / D. S. Merezkovskij. – Rezhim dostupa: http://www.gramotey.com/?open_file=1269080769#TOC_idm139652751673696.

9. Sedakova O. Beatrice, Laura, Lara: proshhanie s provodnicej [Elektronnyj resurs] / O. Sedakova. – Rezhim dostupa: <http://www.olgasedakova.com/Poetica/231>.

10. Nembrini F. Paradiso / El Dante. – 1 elektron, opt. disk (DVD-VIDEO).

11. Nembrini F. Vita Nova / El Dante. – 1 elektron, opt. disk (DVD-VIDEO).

Orishchenko N. O., post-graduate student of the Department of Theory of Culture and Philosophy of Science, Kharkiv National University named after V. N. Karazin (Ukraine, Kharkiv), Natalyaor@ukr.net

The image of Beatrice in the Divine Comedy by Dante Alighieri

The significance of the image of Beatrice in the Divine Comedy by Dante Alighieri as the main constructive element taking on the role of the Other and forming an idea of the perception of a woman during the period of the Protorenesans is researched. The differences of vision and representatives of the poetic style «Dolce stil nuovo» and Dante are considered. The purpose of the study is to analyze the image of Beatrice as one of the central female images of the poem and to cover such phenomena as Meeting with the Other and the View, which gives the value of the turning point in the transformation of the ideological Model presented by Dante. The article uses the structural-psychoanalytic methodology of J. Lacan and the philosophical and theological of the Italian scientist F. Nembrini. It concludes that it is Beatrice, which contains the symbolic and sacred content in itself, assumes the Other that is capable of changing both world outlook and the inclusion of an object that interacts with it in the sacred space.

Keywords: Beatrice, Dante, Divine Comedy, Meeting, Other.

* * *

УДК 92+930.1+140

Добролюбська Г. І.,
доцент кафедри економіки підприємства, Одеська
державна академія будівництва та архітектури
(Україна, Одеса), dobrogive@gmail.com

Добролюбська Ю. А.,
доктор філософських наук, професор, завідувач
кафедри всесвітньої історії та методології науки,
Південноукраїнський національний педагогічний
університет ім. К. Д. Ушинського
(Україна, Одеса), jdobrol@ukr.net

Маловідома спадщина Христіяна Фюрхтеготта Геллєрта

Майже забута нащадками творчість Х. Ф. Геллєрта являє собою цілісну філософську, історичну та педагогічну систему, специфіка якої зумовлена особистістю письменника: його духовністю, світобаченням, життєвим та творчим досвідом. Мета роботи полягає у встановленні значення і місця спадщини Х. Ф. Геллєрта в контексті суспільних процесів, що протікали в німецькій та західноєвропейській філософській та педагогічній традиції XVIII століття. В сучасному соціальному дискурсі відзначається інтерес до особистості та творчості авторів, які залишили значний слід у формуванні національної ментальності, але при цьому були на певний термін забуті або відкинуті читацькою аудиторією в силу закономірної зміни етичних та естетичних уявлень і смаків.

Всі твори Геллєрта мають під собою чітке та логічне теоретичне обґрунтування, відбивають історичні та соціальні реалії свого часу. Разом з тим для автора важливо втілювати свої ідеї та погляди в життя і на наочному художньому матеріалі продемонструвати можливості вирішення просвітницьких завдань засобами філософії та практичної педагогіки.

Ключові слова: бюргерство, дидактика, Просвітництво, стародрук, епістолярний стиль, просвітницька педагогіка.

У відділі рідкісних книг бібліотеки Південно-українського національного педагогічного університету імені К. Д. Ушинського в Одесі перебувають три томи зібрання творів Христіяна Фюрхтеготта Геллєрта видання 1790 р. [10; 11]. Сучасний рівень використання стародруків як джерел з історії науки значною мірою залежить від обліку та наукового рівня описування пам'яток друку. Це питання є особливо важливим для стародруків і рідкісних видань, вивчення яких сприяє відновленню історичної пам'яті та ліквідації білих плям в історії всіх галузей науки.

Христіян Фюрхтеготт Геллєрт (Christian Fürchtegott Gellert, 1715–1769) – відомий німецький літератор, філософ, викладач і громадський діяч раннього Просвітництва в Німеччині фігура добре відома та шанована. Однак Геллєрт цікавий своїм співвітчизникам перш за все з точки зору його ролі в створенні літератури для середнього класу і становленні багатьох літературних явищ, зокрема, цілого ряду жанрів: духовних пісень і од, байок і притч, «слізних» комедій, епістолярного роману.

Інші аспекти творчості Х. Ф. Геллєрта знайшли своє відображення в нечисленних працях зарубіжних дослідників. Найбільш значущими роботами стали «Інший роман. Життя графині шведської фон Г** Х. Ф. Геллєрта: Від просвітницької пропаганди до сентиментальної автобіографічної поетики» Е. Мейєра–Крентлера [13], а також фундаментальне дослідження В. Мартенса «Послання чесноти. Епоха Просвітництва у дзеркалі моральних тижневиків», важливе місце в якому вчений відводить Х. Ф. Геллєрту, чия творчість тісно пов'язана з журнальною культурою XVIII століття [12].

У 1988 р. завдяки зусиллям літературознавця Б. Вітте побачило світ видання зібрання творів Геллєрта, а також монографія «Учитель цілої нації» [14], в якій дослідник показав, наскільки важливу роль зіграв Х. Ф. Геллєрт не тільки в історії німецької літератури, але й в формуванні моральної філософії німців.

Незважаючи на те, що твори Геллєрта знайшли свого читача на теренах Російської імперії, в вітчизняній філологічній науці немає спеціальних робіт, присвячених творчості німецького автора. У літературній енциклопедії 20–х–30–х років XX століття під редакцією В. М. Фріче і А. В. Луначарського був опублікований матеріал про Геллєрта, але в ньому оцінка письменника здійснена в дусі пролетарської моралі того часу. Німецький автор представлений посереднім філістером, далеким від антифеодальних настроїв [4]. Змінилися часи, але до теперішнього часу в роботах загального характеру по німецькій літературі можна знайти лише поодинокі згадування про автора, в ряді статей зачіпаються лише окремі аспекти творчості Х. Ф. Геллєрта. Так, існують дві статті проф. М. І. Ніколи [5; 6], де вона розмірковує про вплив Геллєрта на ряд російських письменників, а також виділяє значимість російської теми в творчості Геллєрта. Слід зазначити також окрему главу підручника «Історія німецької літератури», яку проф. В. А. Пронін присвячує «Бременській групі» [8] – авторитетному об'єднанню авторів епохи раннього Просвітництва, особливо виділяючи в ряду ранніх просвітителів Німеччини Х. Ф. Геллєрта.

В. М. Пашігорев в докторській дисертації «Роман виховання в німецькій літературі XVIII–XX століть. Генезис і еволюція» [7], згадуючи Геллєрта, вказував на важливу роль роману німецького автора «Життя шведської графині фон Г**» в процесі становлення просвітницького роману в Німеччині. У монографії «Література бідермейєра в Німеччині XIX століття» [2] О. Р. Іванова відзначає значення «зворушливих» комедій автора «Прочанка», «Ніжні сестри», «Хвора дружина» в процесі освоєння німецької сценою бюргерського життя, а також бачить в Геллєрті свого роду предтечу того майбутнього літературного напрямку, яке в подальшому